

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 95 1974

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: Örjan Lindberger, Inge Jonsson

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen, Villavägen 7,
752 36 Uppsala

tidigare forskning inskränker sig till en ytterst selektiv bibliografi. Men om man håller i minnet bokens begränsade ram, klart definierad av författaren själv, bör man kunna erkänna att Colemans framställning med sin koncentration på väsentliga problemställningar och sin skärpa i problemanalysen har nyttiga lärdomar att ge också idéhistorikern.

Lars Gustafsson

Mark Kinkead-Weekes, *Samuel Richardson. Dramatic Novelist*. London. Methuen & Co. Ltd. 1973. 506 s.

Samuel Richardson (1689–1761) gjorde onekligan en sensationell karriär som författare. Han var över femtio år gammal när han debuterade som skönlitterär författare med romanen *Pamela; or Virtue Rewarded* (1740–1741). Boken blev en omedelbar succé och upplevde på sex månader fyra upplagor. Livad av framgången publicerade han ytterligare två romaner, *Clarissa* (1747–1748) och *Sir Charles Grandison* (1753–1754). På fjorton år erövrade Richardson en framträdande ställning i samtidens litteratur, något som omvittnas av entusiastiska uttalanden av bl. a. dr Johnson, Rousseau och Diderot.

Eftervärlden har sett honom som en förnyare av romangenren genom den epistolära teknik, som han genomför och fördjupar i sina romaner. Brevromanen blev genom honom en populär genre, som kom att nå sin höjdpunkt under senare hälften av 1700-talet med sådana verk som Rousseaus *Julie ou La nouvelle Héloïse* och Goethes *Die Leiden des jungen Werthers*.

Brevromanen och dagboksromanen utgör ett viktigt led i utvecklingen mot den moderna romanens psykologiska människoskildring. Brevromanens teknik innebär ju, att händelserna presenteras i intima dokument, vilket ofta medför, att karaktär och miljö framhäves på handlingens bekostnad. I hög grad gäller detta Richardsons romaner; dr Johnson påpekade också 1772 rättfram till en person, som fann Richardson mycket långtråkig: »Why, Sir, if you were to read Richardson for the story, your impatience would be so much fretted that you would hang yourself. But you must read him for the sentiment, and consider the story as only giving occasion to the sentiment.»

Men visst finns det handling i Richardsons romaner; själva fabeln i *Pamela* – som finns i sammandrag i undertiteln »Virtue Rewarded» – har Holberg sammanfattat i företalet till sina *Moralske Tanker*: i romanen »forestilles en fattig ung Kammer-Pige, som en stor Herre havde forelsket sig udi, og som han med Vold og all optænkelig List søgte at overvinde: men hendes Dyd og Kydskhed var saa stor og bestandig, at hun ved intet Middel

kunde bringes til at *accordere* ham nogen u-sømmelig *Faveur*. Hvorudover hans u-blue Elskov omsider forvandlede til *Estime* og *Admiration*, saa at han, u-anseet Standens U-liighed, tog hende til ægte». Hur karaktären Pamela kan tolkas kommenterar Holberg vidare: »Denne unge Pige ansee nogle som et *Modèle* for Fruentimmer at efterfølge, ja der ere fundne Geistlige udi England, der have paa Prædike stolen *recommenderet* Historien. Andre derimod have derudi fundet *Character* af en *devote Coquete* og et listigt Fruentimmer, der udi Grund haver forstaaet den Konst at bringe en Mands Person udi Snaren.»

Med en hänvisning till Holbergs nyktra betraktelser inleder Mark Kinkead-Weekes avsnittet om *Pamela* i sitt stora arbete *Samuel Richardson. Dramatic Novelist*. Kinkead-Weekes har tidigare skrivit en utmärkt introduktion till *Pamela* för Everyman's Library, en studie som omtryckts i åtminstone två olika kritikantologier.

Hans nya arbete är en volym av sant Richardsonska proportioner. Det omfattar över 500 sidor och författaren drar sig inte för en viss omständlighet. Han disponerar sitt arbete i fyra stora avsnitt, varav de tre första redovisar »a close reading» av var och en av de tre romanerna och det fjärde ger en analys av Richardsons romankonst.

Målet för Kinkead-Weekes studie är att framhäva Richardsons konstnärskap och överlägsna berättarteknik. Författaren tar upp Richardsons nya grepp, som denne själv karakteriserat som sitt »new Manner of Writing – to the Moment», och betraktar honom dessutom som »the pioneer of 'point of view' fiction» (s. 397). Det största partiet av det sista avsnittet rubriceras »The Novel as Drama» och Kinkead-Weekes vill alltså se Richardsons innovation som ett försök att använda dramats teknik på romanen, »to achieve the equivalent in the novel of the experience of drama» (s. 395).

Detta är nu ingen sensationell nyhet; knappast någon modern forskare som sysslat med jagromanen eller brevromanen har kunnat undgå göra den iakttagelsen. Richardson själv påpekar i företalet till *Clarissa* det dramatiska inslaget i brevberättartekniken och understryker »ögonblicksbeskrivningens» fördelar:

»All the Letters are written while the hearts of the writers must be supposed to be wholly engaged in their subjects (The events at the time generally dubious): So that they abound not only with critical Situations, but with what may be called *instantaneous* Descriptions and Reflections (proper to be brought home to the breast of the youthful Reader); as also with affecting Conversations; many of them written in the dialogue or dramatic way.

'*Much more* lively and affecting, says one of the principal characters (Vol. VII. Let. 22) must be the Style of those who write in the height of a *present* distress; the mind tortured by the pangs of uncertainty (the Events then hidden in the womb of Fate); *than* the dry, narrative, unanimated Style of a person relating difficulties and dangers surmounted, can be; the relater perfectly at ease; and if himself unmoved by his own story, not likely greatly to affect the Reader'»

(*Clarissa*, The Shakespeare Head Ed., 1930, I, p. xiv.)

Samtidigheten, nu-känslan i Richardsons romaner är ett viktigt resultat av hans teknik. Kinkead-Weekes menar, att episka och allvetande berättare självfallet kan prestera levande dramatiska scener som tycks utspelas i det ögonblick vi läser dem – det är ju f. ö. frappant hur preteriumformen i fiktionsprosa paradoxalt nog ger presens känsla – men att Richardson får oss att känna »the experience 'present'. We are made to feel that we are living through it as it happens» (s. 401).

Mark Kinkead-Weekes har klarare än någon annan forskare visat hur väl uppbyggda Richardsons romaner i själva verket är. Hans analyser av romanerna är uppslagsrika och noggranna, som t. ex. när han visar hur Pamelas kläder och klädbekymmer har en symbolisk mening eller hur Clarissas mardröm avslöjar hennes undermedvetna.

Vad man saknar i detta verk är dels en resonerande översikt av Richardsonsforskningen, dels en bibliografi. Kinkead-Weekes har i sitt företal en knapp sidas värderingar av forskares och kritikers insatser som på intet sätt ersätter en kritisk forskningsöversikt. Han säger vidare, att han inte har plats för en bibliografi, vilket är en förklaring men inte en ursäkt. Han deklarerar vidare, att han motstått frestelsen att »prove my acquaintanceship with critical literature in the foot notes» (p. viii). Detta är en överdrift, ty det finns i själva verket åtskilliga hänvisningar till andra forskare i noterna; men hans behandling av facklitteraturen blir onekligen nyckfull, eftersom han framt påpekar: »if it seems odd that I do not acknowledge indebtedness to some ideas that have appeared in print, it is because I have been anticipated in production rather than in conception» (ibidem). Det är uppriktigt men inte efterföljansvärt.

Men slutomdömet måste ändå bli, att Mark Kinkead-Weekes bok är ett betydande arbete. Hans omständlighet och inlevande framställning gör Richardsons romanteknik rättvisa; bland mycket annat fungerar hans bok som »a reader's guide to Richardson». Hans porträtt av Richard-

son som konstnär är sannerligen »likely greatly to affect the Reader»!

Bertil Romberg

Deutsche revolutionäre Demokraten. Herausgegeben und eingeleitet von Walter Grab. J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung. Stuttgart 1971–73.

I. Hans Werner Engels: *Gedichte und Lieder deutscher Jakobiner*. 1971.

III. Alfred Körner: *Die Wiener Jakobiner*. 1972.

IV. Gerhard Steiner: *Jakobinerschauspiel und Jakobinertheater*. 1973.

V. Walter Grab: *Leben und Werke norddeutscher Jakobiner*. 1973.

Bernd Weyergraf: *Der skeptische Bürger. Wielands Schriften zur französischen Revolution*. J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung. Stuttgart 1972.

Efter en sekellång tystnad började tysk litteraturvetenskap under 1950- och 60-talen åter sysselsätta sig med de tyska jakobinernas litterära och publicistiska verksamhet. Nyorienteringen utgick från DDR, men under de sista 10–15 åren har även västtyska forskare, bl. a. flera av de här medverkande redaktörerna, lämnat viktiga bidrag i ämnet. Jost Hermand, Hans-Wolf Jäger och Pierre Bertaux har annars svarat för några av de mest uppmärksammade och omdiskuterade insatserna. Intresset för den tyska jakobinismen har efterhand, och inte minst tack vare Peter Weiss' Hölderlin-drama, nått långt utanför historikers och litteraturvetares krets.

Den föreliggande antologiserien i fyra band bidrar till kartläggningen av forskningsområdet genom att presentera tidigare okänt material. Dess främsta värde ligger ändå i att den har en sammanfattande karaktär, om än något stickprovsbetonad. Tyvärr har enligt förlagsmeddelande de två planerade banden II och IV, om Mainz-republiken och de sydtyska jakobinerna, inställts. Serien bör kunna nå ut till en vid publik av politiskt, historiskt och litterärt intresserade. Det är billiga band i enkel utstyrel med Metzlers täta men tydliga typografi. Walter Grabs introduktion, något varierad i de olika banden, är en välskriven och stimulerande översikt över revolutionstidens motsättningar och som varje god diskussionsinledning lockar den till invändningar och frågor. Varje band innehåller specialområdespresentationer av skiftande utförlighet och kvalitet. Jag vill särskilt framhålla Grabs biografier i band V och Gerhard Steiners teaterhistoriskt och litteratursociologiskt mycket intressanta framställning i band IV. Bibliograferingen är begränsad till de verk som nämns i varje band, men det är inte så få. Personregister saknas tyvärr i ett par av banden, särskilt band I, med dess mångfald av i skilda sammanhang upp-